

μη λίγα μνημεῖα τῆς ιδιωτικῆς ζωῆς τοῦ μεγάλου σοφοῦ ὑπάρχουν.

Ὅλοι οἱ διανοούμενοι τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος ἐνοιῶσαν μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ θεολογικὰ ζητήματα. Μὲ τὴν ὥθησιν ὅμως τῆς δικῆς του μεθόδου καὶ τῶν δικῶν του ἀνακαλύψεων προχώρησε ἀπὸ τότε ὁ κόσμος καὶ ἔφθασε πολὺ μακρύτερα ἀπὸ τὴς «μυστικοπαθεῖς φαντασίες».

Στὰ γράμματά του πρὸς τὸν Μπέντλεϋ ἀναπτύσσει ἀνώτερα καὶ βιώσιμα θέματα, ὅπως τὸ ἐπιχείρημα πὺς ἡ φύσις καὶ οἱ κινήσεις τῶν πλανητῶν εἶναι πειστικῆς ἀποδείξεις κάποιας αἰτίας.

Ἡ στάσις του ἀντίκεινται στὸ «Αἰώνιο Ἀπέραντο καὶ Τέλειο Ὄν» καὶ στὰ ἔργα τῆς «Υπέροχης μεγαλοπρέπειας τοῦ Πλάστη», εἶναι ἕνας ἀπεριόριστος, μὰ γαλήνιος θανμασμός, ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κάθε πάθος.

Σ' ἕναν ἐπαινετικὸ τοῦ λόγου γιὰ τὸν Κούκ καὶ τὸν Καρτέσιο ἔχει γρά-

ψει: «Εἶδα μακρύτερα ἐπειδὴ πάτησα σὲ ὤμους γιγάντων». Ἡξαίρετως πῶς οὔτε οἱ γίγαντες, οὔτε αὐτὸς ἔχει ἰδῆ ὡς πέρα «στὴ μεγάλη θάλασσα τῆς ὑπαρξῆς». «Ὅσο γιὰ μένα — ἔλεγε στὰ τελευτάτα του — μοῦ φαίνεται πῶς εἶμοννα ἕνα παιδί πού ἐπαιξε στὴν ἀκρογιαλιά καὶ πού ὡς τώρα διασκέδαζε κάθε φορὰ πού ἐβρισκε ἕνα λεῖτο χαλίκι, ἕνα ὠραιότερο κοχύλι ἀπὸ τὰ συνηθισμένα, ἐνῶ ὁ μέγας Ὁκεανὸς τῆς ἀλήθειας ξαπλώνεται ἀγνώστος μπροστά μου».

Ἔτσι ἐκρίνε τὸ ἔργο του καὶ ἔτσι χαρακτηρίσει τὸ ἀκατανόητο ἀγνώστο πού μᾶς περιβάλλει.

Καινούργιες ἀλήθειες ξεδιαλύνονται μὲ τὰ χρόνια, μεγαλειότερες καὶ πλατύτερες ἀρχὲς ἀποκαλύπτονται, ὅστερα ὅμως ἀπὸ κάθε ἀνακάλυψιν ὁ μέγας Ὁκεανὸς ξαπλώνεται πὺς πέρα, ἀτέλειωτος, ἕως ἐκεῖ πού χάνεται μέσα στὸν οὐρανό.

TAKHΣ MANETTAS

ΕΠΙ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

Ἡ καταπληκτικὴ ἐξέλιξις τῶν πολεμικῶν ἐν Εὐρώπῃ γεγονότων ὑπερέβαλε πάντων τὰς προβλέψεις. Οὔτε οἱ αἰσιοδοξότεροι οὔτε οἱ ἀπαισιοδοξότεροι προσέβλεψαν τοσαύτην ταχύτητα καὶ κεραυνόβολον δράσιν.

Μέγα μέρος τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ αἰσθάνεται θλίψιν διὰ τοὺς ἡττημένους καὶ συμμερίζεται τοὺς πόνους τῶν ὡς ἰδικῶν που ὑπόθεσιν. Τοῦτο εἶναι πολὺ εὐγενικόν καὶ κολακευτικόν διὰ τὸν λαόν μας, διότι, ὡς εἶναι ἐπόμενον, ὁ λαὸς δὲν δύναται νὰ διαστείλῃ καὶ νὰ διαχωρίσῃ τὰς εὐθύνας τῶν κυβερνητῶν ἀπὸ τὰς τοιαύτας τῶν λαῶν τῶν. Κάμνει σύγχυσιν μεταξὺ ἔθνους καὶ κρατούντων. Λυπεῖται διότι αἰωνόβιοι λαοί, οἵτινες ἀνέδειξαν τόσους ἐπιστήμονας, τόσους συγγραφεῖς, τόσους καλλιτέχνας, φιλοσόφους καὶ ἐφευρέτας, μαστίζονται σήμερον ἀπὸ μίαν κρίσιν πρωτοφανῆ εἰς τὴν ἱστορίαν.

ὑπὸ τῶν αἰσθημάτων αὐτῶν κατέχεται καὶ ὁ ἀντίπαλος, ὁ ἀναλαβὼν τὸ θλιβερόν καθήκον νὰ ἐκκαθαρίσῃ μίαν πυροποῦσαν πληγὴν.

Ἡ «Συζήτησις», κατὰ τὸν Μάιον τοῦ 1936, εἰς σημειωμὰ τῆς μετὰ τὸν τίτλον

«Ὁ πόλεμος τοῦ μέλλοντος», ἔγραψε δι' ὀρισμένην δύναμιν ὅτι «ἐδρεψε τοὺς καρπούς τῆς νίκης τῆς πατήσασα ἐπὶ τῶν πτωμάτων τῶν συμπολεμιστῶν τῆς». Ὅλοι οἱ ἀναγνώσται μᾶς, ἀνεξαρτήτως τῶν φρονημάτων τῶν, συνεφώνησαν ὡς πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἰσχυρισμοῦ μας αὐτοῦ. Συνεπῶς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παραμείνῃ ἀτιμώρητον ἐπ' ἀπειρον ἕνα τοσαύτης ἐκτάσεως ἀνοσιούργημα. Ἀργὰ ἡ γρήγορα θὰ ἐγείρετο ἄγγελος ἐκδικητῆς διὰ νὰ ζητήσῃ λόγον καὶ νὰ κολάσῃ τοὺς ἀμαρτωλοὺς. Βεβαίως μέγα μέρος τοῦ ἔθνους τῆς δυνάμειος αὐτῆς δὲν ἐνέκρινε τὰς ἐνεργείας τῶν κυβερνητῶν τοῦ καὶ ἐλυπήθη καὶ ἐδάκρυσε διὰ τὸν ἀδικον σφαγιασμόν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους. Ὁ λαὸς μας ἀποδίδει τὰ ἴσα. Λυπεῖται βαρύνοντα διὰ τὴν συμφορὰν, ἀλλὰ δὲν πρόκειται τὴν φορὰν αὐτὴν νὰ τὴν ἀναχαίσιση. Σκληρὰ πείρα καὶ δοκιμασία τὸν ἐδίδαξε νὰ εἶναι ἐπιφυλακτικὸς καὶ νὰ καταπνίγῃ τὰς ὀρμὰς τῶν αἰσθημάτων του.

Ἀλλὰ ζωογόνος καὶ πάλιν αὖρα θὰ θωπεύσῃ τὰς ἐρημωθείσας ἐκτάσεις, ὁ ἥλιος μὲ στοργὴν θὰ περιπτύξῃ τὸν αἰματοβαμμένον τόπον, ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς

Συζήτησις
ΑΒ.
Μάιος
1940

θὰ βλαστήσῃ καὶ πάλιν καὶ θὰ ἐπουλω-
θοῦν αἱ χαίνουσαι πληγαί. Ἡ συμφορὰ
ὅμως αὐτῇ ἄς γίνῃ παράδειγμα διὰ τοὺς
ἰσχυροὺς τῆς γῆς. Ὁ ρόλος τοῦ κοσμο-
κράτορος δὲν εἶναι καὶ τόσο εὐκόλος,
οὐδὲ ἄμοιρος ὑποχρεώσεων τινων. Ἐχουν
καὶ οἱ κοσμοκράτορες τὰς ὑποχρεώσεις
των, ἀλλοίμονον δὲ εἰς αὐτοὺς ἔαν δὲν
τὰς αἰσθανθῶσι καὶ δὲν θὰ τὰς ἐκπληρώ-
σωσι. Ἡ ζωὴ τῶν ἀνδρῶν εἶναι ὀλίγη,
ἀλλὰ τὰ ἔθνη ζοῦν ἐπὶ αἰῶνας καὶ δὲν
εἶναι δυνατόν νὰ προβλέψῃ κανεὶς τί θὰ
συναντήσουν εἰς τὸν βίον των. Ὡς σκεύη
κεραμέως συντρίβεται καὶ ἡ μεγαλυτέρα
ὕλική δύναμις. Ἀχρηστα τὰ φοβερά ὑ-
περδρήτνωτ τῆς Ἀγγλίας, ἐπὶ τῶν ὁ-
ποίων μακαρίως ἐδυνάμειτο τὸ ἀγγλι-
κὸν μεγαλεῖον. Ἀσφαλεστέρα δύναμις
ἀπὸ τὰ ὑπερδρήτνωτ καὶ τὰ ἀεροπλανο-
φόρα εἶναι ἡ δικαιοσύνη. Ὅταν ἀδικήσῃ
τις οἰονδήποτε ἄνθρωπον, θὰ αἰσθάνεται
τύψεις, διότι ὁπωσδήποτε θὰ τιμωρηθῇ.
Πόσον μᾶλλον ἔαν ἀδικήσῃ τὸν εὐεργέτην
του; Ὑπάρχουν πολλὰ παραδείγματα
εἰς τὴν ἱστορίαν, τὰ ὅποια δὲν εἶναι και-
ρὸς τώρα νὰ ἀπαριθμήσωμεν. Ὁ Θεὸς
τιμωρεῖ καὶ τοὺς μὲν καὶ τοὺς δέ, ἕκα-
στον κατὰ τὰ ἔργα του.

Λοιπὸν ἄς προσέξουν οἱ ἰσχυροὶ τῆς
γῆς. Εἰς μίαν γωνίαν τῆς κατὰ τοὺς πα-
λαιότερους χρόνους ἔζησαν ὑπέροχοι ἄν-
θρωποι, οἱ ὅποιοι ἐφώτισαν τὸν κόσμον
καὶ διέγνωσαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι
μόνον ζῶον, ἀλλὰ ἔχει καὶ θεῖαν πνοήν.
Καὶ αὐτὴν τὴν πνοήν, αὐτὸ τὸ θεῖον πῦρ,

εἰργάσθησαν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ διὰ νὰ τὸ
καλλιεργήσουν καὶ νὰ τὸ ἀναπτύξουν καὶ
τὸ ἐπέτυχαν εἰς μέγα σημεῖον.

Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἔχουν σήμερον τοὺς
ἀπογόνους των, οἱ ὅποιοι συνεχίζουν τὸ
θεῖον των ἔργον. Μάλιστα, δὲν εἶναι ὑ-
περβολή, τὸ συνεχίζουν, διότι παρ' ὅλας
τὰς συμφοράς τὰς ὁποίας ὑπέστη τὸ ἐλ-
ληνικὸν ἔθνος, θὰ συναντήσῃτε Ἕλληνας
καθηγητὰς εἰς ὅλα τὰ πανεπιστήμια τοῦ
κόσμου. Ἀρα τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα ζῇ
καὶ δὲν καταβάλλεται οὐδὲ ὑπὸ τὰς δυσ-
μενεστέρας συνθήκας τοῦ πολιτικοῦ βίου
τοῦ ἔθνους. Ἀς τὰ ἔχουν ὑπ' ὄψιν των
οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς. Ἄν θέλουν ἡ πολι-
τεία τῶν νὰ εἶναι δικαία καὶ νὰ ἀφήσῃ
ἀγαθὰς ἀναμνήσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀνα-
μνήσεων θὰ ἐδράζεται ἡ μελλοντικὴ ἰ-
σχύς τοῦ ἔθνους των, ἄς ἀποδώσουν δικαιοσύ-
νην διὰ τὰς διαπραχθείσας ἀδικίας τῶν
αἰώνων καὶ ἄς εἶναι βέβαιοι ὅτι χεῖρ ἄν-
θρώπων οὐ κατισχύσει ἐναντίον των.

* *

Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνας, οἱ δυνατοὶ
ἐν πνεύματι, πρέπει νὰ συναίσθανθῶμεν
τὰς εὐθύνas μας καὶ τὰς ὑποχρεώσεις
μας, ὡς προνομιούχοι ἄνθρωποι, καὶ φι-
λανθρώπως νὰ ἐξασκῶμεν τὸν προορισμὸν
μας ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ἀρκετὰ
ἐδοκιμάσθημεν καὶ εἶναι καιρὸς νὰ με-
ταμεληθῶμεν, διὰ νὰ ἀξιωθῶμεν τοῦ ἀρ-
χαίου κάλλους.

E. Ζηση

ΠΑΙΔΙΚΑΙ ΠΑΡΑΝΟΜΙΑΙ

Ἐνα χαρακτηριστικὸν μικροεπισόδιον
ποῦ εἶχα τὰς ἡμέρας αὐτὰς μὲ κάποιον
νεαρὸν φιλόλογον, μὲ ἐνέβαλε εἰς σκέψεις
διὰ τὴν νοοτροπίαν τῆς νέας γενεᾶς. Ὁ
ἀνὴρ ὑψηλόσωμος καὶ εὐθυτενής, θὰ εἴμ-
πορούσε μὲ πολλὴν ἐπιτυχίαν νὰ ἐπιδοθῇ
εἰς παραγωγικὰ ἔργα καὶ νὰ ὠφελήσῃ
τὴν πατρίδα του καὶ τὸν ἑαυτὸν του,
ἀλλὰ κακὴ μοῖρα τὸν ὤθησεν εἰς τὴν φι-
λολογίαν καὶ νομίζει ὅτι ἡ φιλολογία εἶ-
ναι εὐκολωτέρα ἀπὸ τὴν γεωργίαν.

Ἐχει τὴν ἀξίωσιν νὰ τὸν ἐκτιμῶν καὶ
νὰ τὸν θεωρῶν σπουδαῖον ἐπειδὴ ἔγραψε
τὴν ἀλήθειαν διὰ μίαν ὑπόθεσιν ποῦ θὰ
ἐπρεπε νὰ ἀσχοληθῇ τὸ πλημμελειοδι-
κεῖον. Ἄλλοι ἄνθρωποι ποῦ δὲν ἔγραψαν

ποτὲ ψέμματα, ποῦ ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν
ἓνα σημαντικὸν φιλολογικὸν ἔργον, ποῦ ἔ-
γραψαν λαογραφίαν, κριτικὴν, ποιήματα,
διηγήματα, δι' αὐτὸν δὲν εἶναι τίποτε
καὶ εἰμποροῦν νὰ ὑδρισθοῦν μὲ τὸν εὐ-
κολώτερον τρόπον, ἐπειδὴ ὁ ἀνὴρ ὁ κα-
ταγόμενος ἐκ τοῦ εὐάνδρου Πλωμαρίου
δὲν ἀνέγνωσε ποτὲ τὸ ἔργον των.

Ἀλλὰ καὶ ἔαν θὰ τὸ διαδῶσῃ, καὶ τὸ
ἀρέσῃ καὶ τὸ θαυμάσῃ, πάλιν δὲν θὰ ἐκ-
τιμῇ τὸν γράψαντα, ἀλλὰ θὰ ἀποδώσῃ
τιμὰς εἰς τὸ εἶδωλόν του, τὸν Ψυχάρην,
διότι, κατὰ τὴν γνώμην του, ὁ Ψυχάρης
ἐδημύργησε τὴν νέαν ἐλληνικὴν φιλο-
λογίαν, αὐτὸς μᾶς ἔσωσε, μᾶς ἔδωσε γλῶσ-
σαν, ζωὴν, σκέψεις, ἐλευθερίαν, τὸ πᾶν...